

Nemzetközi katonai szerepvállalás és a közjó, avagy mit keresnek a magyar katonák Afganisztánban?

2009

Kern Tamás

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK.....	2
BEVEZETŐ.....	3
1. NATO SZOLIDARITÁS	5
2. A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM	6
3. AFGANISZTÁN STABILIZÁLÁSA, RÉSZVÉTEL AZ ÚJJÁÉPÍTÉSBEN	7
4. HARC A KÁBÍTÓSZER ELLEN	8

Bevezető

Magyarország biztonsági környezete – az ország NATO-, illetve EU-tagsága következtében – kitágult. Ma már a biztonságpolitikával foglalkozó szakemberek számára közhelynek számít, hogy a XXI. század elején olyan, akár távolinak tűnő régiók is alapvetően befolyásolják a magyar érdekeket, amelyek korábban nem vagy alig voltak a nemzeti biztonságpolitikai és katonai gondolkodás részei. A második Gyurcsány-kormány programjában megfogalmazott „expedíciós” képességek elsajátítása, illetve folyamatos bővítése, a nemzetközi katonai szerepvállalás így egyértelműen nemzeti érdekévé vált, azaz – még ha a társadalom számára nehezen kódolhatóan is, de – a közjót szolgálja.

Az expedíciós képességek kiteljesedésének legfontosabb terepe a békefenntartó, a békeépítő, sőt a békekikényszerítő hadműveletekben való részvétel. A NATO által joggal elvárt katonai transzformáció legkomolyabb eredménye, hogy a nemzetközi missziós tevékenység mára beépült a Magyar Honvédség feladatrendszerébe, a szervezet identitásának egyik meghatározó eleme lett, sőt egyes vélekedések szerint a katonai pályaválasztás egyik kitüntetett szempontjává vált. Magyarország szerepvállalása ezen a téren már csak a létszámot (legalább 1000 fő) tekintve is ambiciózus, nem beszélve ennek jelentős költségeiről, költségvetési vonzatáról (évente több mint tíz milliárd forint).

A Magyar Honvédség békeművelési stratégiája elsősorban a balkáni térségre és Afganisztánra fókuszál. Amíg azonban Magyarország kitüntetett jelenléte a Nyugat-Balkánon a társadalom számára is érthető, sőt támogatható, hiszen hazánk számára elsőrendű érdek, hogy ebben a térségben (Koszovó, Bosznia-Hercegovina) stabilitás mutakozzon egyrészt a határok közelsége miatt, másrészt, mert több mint 300 ezer magyar anyanyelvű kisebbség él a konfliktusokhoz közeli regionális térben, addig a több ezer kilométer távolságban lévő afganisztáni katonai szerepvállalás esetében nem ilyen egyértelmű a társadalmi percepció. A kérdés a társadalom részéről talán úgy tehető fel: mit keresnek a magyar katonák Afganisztánban, a távoli ázsiai térség biztonságának garantálása hogyan járul hozzá a magyar biztonság és így a közjó biztosításához.

Az afganisztáni magyar katonai misszióról – noha a művelet jelenleg a legnagyobb NATO-akciónak a szerves része – a magyar állampolgárok túlnyomó többsége meglehetősen keveset tudhat. Ez elsősorban a kormány elégtelen tájékoztatási kötelezettségére vezethető vissza, bár a katonai kabinet mentségéül szolgáljon, hogy veszély-, sőt háborús helyzetekben az állampolgároknak nem lehetnek olyan elvárásaik a tájékoztatás nyíltságát illetően, mint békésebb körülmények között. Könyvtárnyi méretű magyar szakirodalom nem született még a témában – monográfia biztosan nem –, az utóbbi két-három év idevágó szacikkei azonban arról tanúskodnak, hogy a magyar katonai szerepvállalás Afganisztánban szükségyszerű volt, sőt kiderül, hogy – a megfogalmazott kritikai észrevételek ellenére – a Magyar Honvédség kisebb-nagyobb sikereket ért el feladatai teljesítése közben. Ez a megállapítás azért bír különleges jelentőséggel, mert ez a NATO-misszió egészéről nem mondható el, mi több az összes recenzió alá bevont tanulmány szerint a nemzetközi szervezet globális kudarcként éli meg a kialakult helyzetet. A legplasztikusabban talán Katona Magda leírása ábrázolja a kialakult helyzetet:

„Csaknem hat évvel a tálib rezsim megdöntése után Afganisztánban távoli álom a stabilizáció vagy a béke”. Ezt Katona 2007 végén írja le, azóta a biztonsági helyzet az országban – ahogyan arra Wagner Péter 2008-ban publikált tanulmánya kellő alapaossággal rámutat – drámai méretekben romlott.

A szerzők egyöntetűen egyetértettek abban, hogy az Amerikai Egyesült Államokat ért 2001. szeptember 11.-i terrortámadás után a legfontosabb politikai és katonai feladat az afganisztáni talibán rendszer megdöntése és az ország pacifikálása lett. A tanulmányok – eltérő részletességgel ugyan, de a legfontosabb csomópontokat egyaránt megragadva – mutatják be, hogy ezeket a feladatokat részben az USA (Tartós szabadság hadművelet – Operation Enduring Freedom), részben az ISAF (International Security Assistance Force – Nemzetközi Biztonsági Közreműködő erő) végezte, illetve végzi ma is. Ez utóbbi nemzetközi organizáció létrehozását az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozta el 2001. december 20-án. A biztonsági erők (ISAF) – melyben jelenleg több mint negyven ország 56 ezer katonája vesz részt – irányítását a NATO 2003 augusztusában vette át az ENSZ-től, azóta ez a katonai művelet a legjelentősebb a NATO által vállalt missziók közül.

Magyarország 2003 februárjában lépett be az ISAF-ba, azóta vállal feladatokat az ázsiai országban. A korai magyar szerepvállalásról a recenzió alá vont cikkek meglehetősen elnagyoltan vagy egyáltalán nem értekeznek, ezért szükségszerűnek mutatkozik – a jobb közérthetőség érdekében – annak rögzítése, hogy a kezdeti minimális létszámú magyar katonai kontingens létszáma 2004 végére elérte a 180 főt, ennek nagy része a fővárosban, Kabulban és környékén látott el járőrözési feladatokat a Kabul Multinational Brigade (Kabuli Többnemzetiségű Dandár) keretein belül. Az igazi minőségi váltásra – s erről már a tanulmányok többsége egyöntetűen megemlékezik – az új kormányzati periódusban került sor: a magyar kormány 2006. június 28-án hozott döntést arról, hogy átveszi egy Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT-Provincial Reconstruction Team) működtetését a holland katonai alakulatoktól Baglán tartományban. Egyet tudunk érteni Wagner (2007) azon kritikai megjegyzésével, miszerint részben belpolitikai részben külpolitikai okok következtében a magyar PRT tevékenységének tervezése és előkészítése a 2006. október 1-jei misszióindításhoz képest nagy késéssel indult, ráadásul a megvalósítandó célok az utolsó pillanatig állandóan változtak. Az új honvédelmi vezetés (Szekeres Imre) védelmében ugyanakkor annyit had szögezzünk le, hogy ebben a rövid pár hónapos időszakban zajlik az új kormányzati struktúra kiépítése, másrészt az „őszödi-beszéd” néven elhíresült miniszterelnöki „önvallomás” következtében előálló belpolitikai válság kezelése lekötötte szinte az összes kormányzati erőforrást.

A mintegy negyed-magyarországnyi (21 ezer négyzetkilométer), 900 ezer lakosú régióban a magyar katonai kontingens elsőrendű feladata, hogy a biztonság szavatolása mellett, civil szakértői közreműködés bevonásával biztosítsa a közigazgatás és a gazdasági élet újraindítását, a humáninfrastruktúra (kórházak, iskolák) újjáépítését. Wagner újabb (2008) tanulmányából az is kiderül, hogy a jelenleg Afganisztánban tartózkodó mintegy 360 fős csapatotest vállalt feladatai kibővültek, hiszen a PRT „üzemeltetése” mellett a kabuli nemzetközi repülőtér irányítását is a Magyar Honvédség törzstiszti csoportja végzi 2009 tavaszáig, sőt januártól két mintegy 15-19 fős Hadműveleti Összekötő és Tanácsadó Csoport (OMLT) is az országban tevékenykedik. Feladatuk, hogy egy-egy afgán zászlóalj katonai kiképzését végezzék el azzal a céllal, hogy a felkészítés után az afgán erők

aktívan vegyenek részt a bagláni, valamint valamelyik dél-afganisztáni térség stabilizációjában. Megjegyzendő, hogy a szakértő tanulmányának megírásakor még nem tudhatta, hogy a tervekkkel ellentétben januártól csak egy 25 fős OMLT végzi feladatát Baghan tartományban, míg a másik OMLT bevetésére előreláthatólag csak az év második felében kerülhet sor.

A vállalt feladatok tehát már úgy-ahogy ismertek, ám a jogos kérdés továbbra is megválaszolatlan: mit keresnek a magyar katonai alakulatok több ezer kilométerre a magyar állam határaitól. A recenzió alá vont tanulmányok – többek között – erre a kérdésre is részben megadják a választ, visszaigazolván azon feltevésünket, miszerint a Magyar Honvédség missziós tevékenysége Afganisztánban egyértelműen nemzeti érdek, s ebből adódóan markánsan hozzájárul a közjó biztosításához. Természetesen a szerzők több jogos kritikai észrevételt (pl. az elégtelen finanszírozás, haditechnikai hiányosságok, nem megfelelő katonai felszerelések) is megfogalmaztak, azonban ezek a reflexiók nem vonják kétségbe az alapállítást. Nézzük sorban, hogy a távoli magyar misszió miként járul hozzá a „közjóhoz”.

1. NATO szolidaritás

Az 1999-es NATO-csatlakozást Magyarország számára a politikai-gazdasági motivációk mellett a biztonsági megfontolások is vezérelték. Az ország egyszerre lett a fejlett, demokratikus világnak és a föld legerősebb katonai szövetségének a tagja. Ez a tagsági viszony tagadhatatlanul olyan biztonsági garanciát nyújt Magyarország számára, ami egy számottevő haderővel rendelkező állam számára felbecsülhetetlen értékkel bír.

Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy a csatlakozás óta eltelt időszakban – különösen 2002 és 2006 között – Magyarország az egyik legrosszabbul teljesítő tagja volt az észak-atlanti szövetségnek. A Medgyessy-, majd az első Gyurcsány-kormány szinte csak arra törekedett, hogy a lehető legkisebb anyagi ráfordítás és kockázatvállalás mellett, a lehető legnagyobb szövetséges támogatásra tegyen szert. Ez a NATO kemény kritikáját váltotta ki: Magyarország nem teljesíti szövetséges kötelezettségét. Ebben a kontextusban igen is jelentős előrelépés, hogy Magyarország végre olyan súlyú feladatot vállalt 2006 után Afganisztánban, aminek következtében Magyarország komoly elismerésre tarthat számot a szövetséges tagállamok részéről. Ezt az elismerést Wagner (2007) is érzi, amikor világossá teszi, hogy a „határozott” magyar afganisztáni jelenlét óta „elhalkultak” azok a NATO felől érkező – s a szerző szerint amúgy jogos – bírálatok, amelyeket a nemzetközi katonai szervezet az elmaradt katonai modernizáció, illetve az elégtelen katonai költségvetési források miatt fogalmazott meg.

A támogatás, a szolidaritás alapja 2001 szeptemberéig vezet vissza. Az Egyesült Államokat ért terrorista támadás életbe léptette a NATO-t megalapító 1949-es washingtoni szerződés ötödik cikkelyét, amely arról értekezik, hogy bármely tagállam ellen intézett támadást az egész szövetség elleni támadásként kell értelmezni. A cikkely az összes tagállamot arra kötelezi, hogy a megtámadott segítségére siessen. Ennek ismeretében nem lehet kétséges, miért ez a misszió tekinthető jelenleg a szövetség legfontosabb küldetésének, és miért kell Magyarországnak is szolidaritását katonai úton is kimutatnia.

Az ötödik cikkely első gyakorlati alkalmazása egyben garancia arra nézve is, hogy bármely tagállamot ért támadás vagy katona fenyegetés esetén a szövetség államai életbe léptetik a szolidaritáson alapuló segítségnyújtás eszközét. Wagner (2007) szavaival élve: *„Sokan vannak ma Magyarországon, akik a várható veszélyek vagy a költségek (vagy egyszerűen a távolság) miatt megkérdőjelezzik a honvédség jelenlétének szükségességét Afganisztánban. Látniuk kell azonban, hogy egy olyan szövetségnek vagyunk a tagjai, amelyhez önszántunkból csatlakoztunk, és amely helyzetéből adódóan alkalmanként olyan döntéseket is hozhat, amelyhez hazánknak csak azért kell tartania magát, mert a NATO tagja vagyunk. A szervezet által kínált kollektív biztonság azt jelenti a magyar lakosságnak, hogy ha hazánk határain történik valami, vélhetőleg a szövetség minden országára, a szervezet teljes katonai, gazdasági potenciáljára számíthatunk.”* Ez a garancia egyértelműen növeli Magyarország külső biztonsági helyzetét (közjó), hozzájárul az ország szuverenitásának garantálásához. Mindez azt jelenti, hogy a belátható jövőben (5-10 év) Magyarországot, vagy az EU, illetve a NATO valamely más tagállamát hagyományos jellegű katonai agresszió nem fenyegeti, sőt ez középtávon sem valószínűsíthető. Mindebből következik, hogy a Magyar Honvédség önálló műveleti alkalmazásával a közeljövőben biztosan nem kell számolni.

2. A terrorizmus elleni küzdelem

A NATO és az EU tagjaként Magyarországot is fenyegetheti a nemzetközi terrorizmus. Ezt az állásfoglalásunkat akkor is igaznak véljük, ha közben elfogadjuk azokat az elemzői vélekedéseket (pl. Wagner 2007), miszerint Magyarország a terrorfenyegetettség tekintetében nem számít elsődleges célpontnak. *„Mint azt a 2001 óta eltelt évek bizonyították, Európában elsősorban azok az országok jelentősen veszélyeztetettek, amelyek vagy jelentős szerepet vállaltak az Egyesült Államok szövetségeseiként a „terrorizmus elleni harcban” és Irak megtámadásában, vagy jelentős, milliós számú muszlim közösségük van. Magyarországra egyik állítás sem jellemző.”*

Álláspontunk szerint ugyanakkor globalizálódó világunkban a terrorizmus veszélye nem elsősorban az ország határainál jelentkezik. Az új biztonságpolitikai doktrínák szerint ez ellen a „kórság” ellen ott kell alapjaiban felvenni a versenyt, ahonnan származik, ahol a tervezési folyamat zajlik, és nem elsősorban ott, ahol a támadás megvalósult (pl. USA, Spanyolország, Nagy-Britannia). Tagadhatatlan, hogy az al-Kaida fő bázisa 2001-ig Afganisztán volt, és ez az ország továbbra is menedéket nyújt különböző terrorcsoportoknak. Ebből adódóan Magyarország nemzeti érdeke, hogy segítséget nyújtson a maga eszközeivel a terrorizmus elleni küzdelemben, adott esetben elsősorban Afganisztánban. Nem tagadható, hogy ezzel a szerepvállalással megnőtt az Afganisztánban feladatokat ellátó magyar kontingensek elleni terrortámadások kockázata, amint azt két tűzszerező katona tragikus halála is alátámasztja. Bármennyire is fájdalmas kijelenteni, az ilyen kockázatvállalás felelősségteljes döntésen alapul, hiszen a terrorizmus elleni harc masszívan hozzájárul az ország biztonságának szavatolásához.

3. Afganisztán stabilizálása, részvétel az újjáépítésben

Amint már a korábbiakban jeleztük, a magyar kormány 2006. június 28-án hozott döntést arról, hogy átveszi egy tartományi újjáépítési csoport (PRT) működtetését a holland katonai alakulatoktól. A tartományi újjáépítési csoportok létrehozását elsősorban az a felismerés ösztönözte – ahogyan arra kellő mélységben felhívta a figyelmet a Landes Tamás–Takács Judit–Tálas Péter szerzői team –, hogy a válságok megoldását nem a fegyveres harcok megszüntetése, hanem a „béke megnyerése” jelenti. Annak felismerése, hogy a modern válságkezelésben egyre nagyobb szükség van a civil eszközök alkalmazására, arra, hogy a katonai alakulatoknak is képeseknek kell lenniük nem katonai feladatok ellátására, illetve a civil szereplőkkel való fokozott együttműködésre. Elfogadottá vált az a belátás, miszerint „... a fejlődés és a biztonság egymást feltételezik, azaz a stabilizációnak és az újjáépítésnek párhuzamosan, nem egymást követően kell folynia.”

A magyar kontingens teljes műveleti képességet 2007. április elejére érte el, így hozzákezdhetett a civil újjáépítési projektek (például kormányzati infrastruktúra fejlesztése, utak, iskolák, egészségügyi intézmények építése és újjáépítése, fegyverek begyűjtése, mezőgazdasági termelés beindítása stb.) kivitelezéséhez. Wagner tanulmányaiból megtudhatjuk, hogy a különböző polgári jellegű segélyezési és fejlesztési célokra mind 2007-ben, mind 2008-ban 500-500 millió forint állt rendelkezésre a magyar költségvetésben, amellyel párhuzamosan folytatódnak azok a civil és katonai együttműködési kezdeményezések, melyek elsősorban a helyi lakosság napi problémáinak megoldását segítik. A kétszáz főt meghaladó részvételével működtetett PRT-t eredetileg két évre vállalta a magyar kormány, ám a civil programok befejezése érdekében mandátumhosszabbításra vállalkozott a védelmi vezetés, 2009 szeptemberéig (Wagner 2008). Ehhez hozzátehetjük – a legutóbbi kormányzati információkra alapozva –, hogy 2009 márciusában már a hatodik PRT alakulat kezdi meg a munkáját a régióban, s néhány hónapon belül döntés születhet a magyar tartományi újjáépítési csoport lejáró mandátumának meghosszabbításáról is.

Nem kell talán hosszasan értekezni arról, hogy egy évtizedekig háborúval sújtott országnak nyújtott segítség önmagában is érték. A szerzők a magyar PRT működtetését így kiemelt fontosságú feladatnak értékelik, sőt, Wagner Péter amúgy erőteljes kritikája (2007, 2008) (pl. nem kellően kiforrott segélyezési gyakorlat) mellett még azt is megtudhatjuk, hogy az elmúlt két év konszolidációs tevékenységét alapul véve „...a magyar PRT tevékenységében is érezni előrehaladást”(2008). A feladatvállalást ugyanakkor csak egy szűk – elsősorban a NATO szempontjából fontos – keretmetszetben értelmezik a szakemberek. Azt még csak-csak fontosnak vélik a témával foglalkozó szakértők, hogy Magyarország a Baglán tartományban működtetett PRT-n keresztül eredményesen hozzájárulhat Afganisztán stabilizálásához, gazdasági és közigazgatási rendszerének konszolidálásához, az oktatás és az egészségügyi szolgáltatás újraindításához. Arról viszont egyáltalán nem értekeznek, hogy a segítségnyújtás mellett ugyanakkor nemzeti érdek – és így a közjót szolgálja – az is, hogy magyar vállalkozók a későbbiekben masszívan részt vállaljanak az ország újjáépítésében, a magyar külkereskedelem stabil kapcsolatokat építsen ki a régióban, a két ország között kialakult kiegyensúlyozott politikai kapcsolat hozzájáruljon Magyarországnak térségbeli pozíciójának erőteljes javulásához. Ez a kapcsolatrendszer a szocializmus időszakában perspektivikusnak bizonyult, itt az idő, hogy a magyar állam – legalább részben – „visszafoglalja” pozícióit ebben a makro-regióban. Persze érthető az elemzői visszafogottság, hiszen ezeknek a jövőbeni

feladatoknak a realizálásához az idő még nem érkezett el, elég ha csak arra gondolunk, hogy *„...a jelenlegi vagy nagyobb katonai erővel (azonban) még legkevesebb öt évig számolni kell Afganisztánban, egy korlátozottabb jelenlét pedig még akár 15-20 évig is eltarthat”* (Wagner 2008).

4. Harc a kábítószer ellen

Katona Magda kiváló tanulmányából megtudhatjuk, hogy a kábítószer-probléma 1979-ig Afganisztánban szinte teljesen ismeretlen volt. A mudzsahidok a szovjet intervenció elleni küzdelem során kezdtek a kábítószer-termeléssel- és kereskedelemmel behatóan foglalkozni, elsősorban politikai céljaik elérése érdekében. Katona cikke arra is kitér, hogy *„2001-ben mind az Északi Szövetség, mind a déli hadurak annak fejében hajtották végre a tálib rezsim megdöntéséhez a szárazföldi hadműveleteket, hogy ismét részt vehetnek a kábítószer-termelésben, amelyet 1999-ben a táliboknak már csaknem sikerült kiirtaniuk”*. Ez a helyzetleírás egyértelműen rámutat a probléma kivételes összetettségére, és már-már azt modellezi, hogy a megoldására nem mutatható fel releváns gyógymód. S valóban úgy tűnik, az ambivalens helyzet feloldása szinte lehetetlen, hiszen egyrészt 2007-ben, Afganisztánban a kábítószer-termelés és forgalmazás részesedése a GDP-ből meghaladta a 60 százalékot, ugyanakkor az is közismert, hogy az ópiumkereskedelem 90 százaléka ugyancsak Afganisztánból jut el a fejlett világba, növelve ezáltal is a demokratikus országokban működő szervezett bűnözői csoportok anyagi bázisát, s egyben nagymértékben rontva a fiatal korcsoportok egészségügyi- és mentális állapotát.

A problémamegoldást ugyanakkor nagyban hátráltatja – ahogyan arra Wagner (2008) felhívja a figyelmet –, hogy a máktermesztés elleni harc mikéntjéről jelentősen eltérnek az elképzelések. Vannak olyan országok, amelyek a legalizálás és a gyógyszeripari felhasználás hívei, az USA – a Wagner szerint már Kolumbiában kudarcot vallott – légi permetezés módszerén alapuló megsemmisítést támogatja, míg az afgán kormány – a helybeli parasztokat büntetve ezáltal – a földek kiirtását kezdeményezi. Amíg a megoldás tekintetében ilyen jelentős eltérések mutathatók ki, addig a kábítószer-termelés elleni hatékony harcról aligha beszélhetünk.

Ez persze nem jelentheti azt, hogy az ISAF-nek ölbe tett kézzel kellene figyelnie az eseményeket. Legalább arra kell törekednie, hogy a PRT-k – és így a magyar tartományi újjáépítés csoport – ezirányú feladatait megerősítsék. Wagner (2007) helyesen ismeri fel, hogy a PRT-nek a kábítószer-ellenes feladatairól a hazai közvéleménynek téves elképzelései alakultak ki. A szakértő ezt elsősorban a tárgyyszerűtlen kormányzati- és sajtónyilatkozatokra vezeti vissza. Itt az idő tehát, hogy tiszta vizet öntsünk a pohárba: Magyarország feladata a kábítószer-ellenes küzdelemben csak az lehet, hogy a saját PRT-jén keresztül a máktermeléssel kapcsolatban szerzett információit a megfelelő csatornákon keresztül továbbítsa az ISAF-nek és az afgán kormánynak. Ez a munka – álláspontunk szerint – nem kevésbé fontos feladat, mint a biztonság szavatolása vagy az újjáépítésben vállalt teendők magas színvonalú ellátása. Ez a feladatellátás ugyanis – ha csak áttételesen is, de – hozzájárulhat a kábítószer-kereskedelem korlátozásához, így a magyar közjó biztosításához.